

ТИЖНЕВИК · REVUE HEVDOJMAHAKE · TRIDENT · UKRAINIENNE

Число 43 (643) Рік вид. XIV. 23 жовтня 1938 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 23 жовтня 1938 року.

Знову — котрий раз уже за останній час? — надходять нові відомості із совітської України про рух антимосковський і анти-совітський, що охоплює різні верстви українського населення.

Добре знаємо, як після жнив цього року українське селянство ще раз відмовило давати свій хліб ненависній Московщині, як сама червона Москва викликає все більше подратовання України дальшим систематичним проведенням свого плану нищення всього українського й посиленням русифікації, як паренті в самій червоній армії,—яку хоч і немилосердно останнім часом Москва чистить од небажаних їй елементів — все більші маси її українського складу охоплює дух непослуху й сиротиву владі.

В той час як Москва терпить на міжнародньому полі поразку за поразкою, а останні події в Центральній Європі показали всім, і особливо закордонним прихильникам і симпатикам совітської Москви, — чого варта сила цього «совітського колоса», на який цілком поважно покладалися де-які політичні діячі Європи, — саме в той час прекрасною ілюстрацією тієї «сили» являються всі ті відомості, які приходять із совітської України і які яскраво свідчать про те, що боротьба українського народу проти окупаційної влади совітської Москви, що точиться не вгаваючи уже майже довадцять літ, не тільки не вщухає, а все більше й більше проявляється в різних цілянках життя і—що дуже важно — в збройних чинах і виступах.

Про боротьбу українського народу з Москвою вістки, правда, ніколи не припинялись і приходили в широкий світ завжди. Але тепер, коли перекроюється мапа Європи і коли ця перекройка, — сподіваємось, — на чергу політичного дня поставить і так званій совітський союз, що являється останнім виданням імперіялістичної Московщини, тепер усі антимосковські рухи на совітській Україні, крім усього, показують ще раз наочно на той невралгічний пункт Москви, стріла до якого може явитись стрілою в її серце її остаточно унешкодлити в Європі і в цілому світі московську потвору.

УРІВКИ ІЗ СПОГАДІВ ПРО ак. СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО

На ґрунті громадської роботи я мав щастя близько зійтися з дорогим академиком Степаном Смаль-Стоцьким, а тому дозволю собі поділитися з читачем своїми спогадами в надії, що може придадуться вони, як матеріал для майбутньої біографії покійного академіка.

Наскільки пригадую собі, вперше я зустрівся з професором у Празі в-осени 1925 року на засіданні Історично-Філологічного Товариства. Професор був справним відвідувачем засідань того Товариства, що відбувалися регулярно що-вівторка, і пропускав їх лише тоді, коли був хворий або виїздив з Праги до Карлсбаду чи до Йоахімсталя, як це було в останніх роках. Професор щорічно виступав у тому Товаристві з де-кількома рефератами і вже обов'язково на що-річних шевченківських засіданнях Товариства — переважно на тему інтерпретацій того чи іншого твору Т. Шевченка. Тільки через свою хворобу він не міг виготовити рефератів для шевченківських засідань 1936 і 1938 р.р. і тим порушив установлену Товариством традицію — уділяти перше слово на його шевченківських засіданнях професорові С. Смаль-Стоцькому. Більшість рефератів, що їх він прочитав на шевченківських засіданнях Товариства, увійшла згодом до його праці — «Т. Шевченко. Інтерпретації» (вид. Українського Наукового Інституту у Варшаві. 1934 р.).

Від 1929 р. довелося мені співпрацювати з професором в Управі Українського Академічного Комітету в Празі, де він до кінця свого життя був заступником голови Комітету, як представник Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові. В Українському Академічному Комітеті проф. С. Смаль-Стоцький провів під своїм проводом дві надзвичайно важливі справи: організацію

2-го Українського Наукового З'їзду в Празі та підготову до видання англійською мовою колективного збірника «Україна». На жаль, Академічному Комітетові не пощастило знайти видавця для тої праці і виготовлений до друку збірник залишається досі в рукописі.

1932 р. повстав у Празі Союз українських журналістів і письменників на чужині. Установчі збори Союзу однодушно вибрали проф. С. Смаль-Стоцького головою Союзу. Мені, як заступникові голови, довелося частенько радитися з ним у різних справах Союзу і ця спільна праця в Союзі ще більше зблизила мене з ним. На жаль, він мусів згодом скласти з себе обов'язки голови Союзу через хворобу близької для нього людини — Йозефа Кана, щоб супроводити його до Карлсбаду і там пробути з ним довгий час.

Того самого 1932 року Товариство «Музей Визвольної Боротьби України» в Празі, членом-фундатором якого був проф. С. Смаль-Стоцький, почало збіркову акцію на Український Дім у Празі. Професор гаряче привітав почин Товариства, бо він ще 1920 року, будучи головою Українського Клубу в Празі, підніс думку заснувати в Празі Український Дім, але Клуб скоро розпався. Професор передав Товариству «Музей Визвольної Боротьби України» спеціально на Український Дім у Празі вкладкову книжку Клубу в одному з пражських банків на суму 1261 к. ч. та вмістив у «Вістях Музею» (ч. 4) заклик до Українського Громадянства про одностайну підтримку збіркової акції.

Коли 1935 року голова Товариства «Музей Визвольної Боротьби України» акад. І. Горбачевський через нездоров'я зняв свою кандидатуру в голови того Товариства, то загальні збори однодушно вибрали на голову Товариства акад. С. Смаль-Стоцького, який і залишався на чолі Товариства «Музей Визвольної Боротьби України» до кінця свого життя.

Здоров'я проф. С. Смаль-Стоцького почало помітно підпадати вже від 1935 р. Давнішня його хвороба набрала на весні 1936 р. такого характеру, що професор мусів піддатися операції, яка пройшла щасливо, але в липні 1936 р. йому стало знову гірше, так що довелося йому покластися до тої санаторії, де незадовго перед тим примістили тяжко хворого Й. Кана. Смерть Й. Кана (26 липня 1936 р.) тяжко відбилася на здоров'ї професора.

В скорому часі перед професором повстало питання, як надалі влаштувати своє життя, бо сили його падали, а затяжна хвороба професора вимагала постійного та дбайливого за ним догляду. Діти професора — старший син і донька — запрошували тата оселитися у кого-будь з них і там доживати свого віку, але професор не хотів доставляти їм зайвих клопотів доглядом за собою, хворою людиною, і схилився до рішення — залишити отель, в якому стало пробував поперх 15 років, найняти в Празі невеличку квартиру та зажити власним господарством. В жовтні 1936 р. професор переїхав з отелю до нового помешкання що складалося з кімнати і

кухні, запросивши на господиню старшу покоївку того отелю, де жив професор, пані Анежку Немцову, що добре пізнала за довгі роки своєї обслуги професора усі його звички та віддано ходила за ним підчас його хвороби. Професор був дуже вдоволений з нового життя, тим більше, що в своєму здоров'ї помічав де-яке поліпшення.

І справді, стан здоров'я на початку 1937 р. був настільки добрий, що я насмівся просити його виступити в Союзі українських журналістів і письменників на чужині з тими спогадами про Василя Стефаника, якими він поділився зі мною ще під свіжими вражінням смерті В. Стефаника, та прочитати бодай одне оповідання В. Стефаника, щоб показати слухачам, як треба читати його твори. Професор радо погодився, але 21 січня 1937 р. дістав від нього таку листівку: «Прага, 20. I. 37. Дорогий Пане Товаришу! Вчора зробилося мені так погано, як було колись; я мусів лежати. Бачу, що ніяк не можу пускатися на бистру воду, а мушу жити, як під склом. Вибачте, дуже прошу, що я в такому стані не можу прийти на Стефаників вечір. Якщо Ви може вже дали до «Укр. Тижня», то будьте ласкаві мою неприсутність виправдати моїм поганим станом. Я вже знов п'ю *salvat*. *). З щирим привітом Степ. Смаль-Стоцький».

Зрозуміла річ, що прийшлося через хворобу професора відкласти Стефаників вечір, який відбувся пізніше, а саме 13 лютого 1937 р. Виступ професора на тому вечері пройшов з великим успіхом: цікаві спогади та мистецьке читання трьох оповідань В. Стефаника захопили всіх присутніх.

В березні 1937 р. професор прочитав на шевченківському засіданні Українського Історично-Філологічного Товариства реферат «Останній рік Шевченкової поетичної творчості» (надруковано в 2 томі «Праць» того Товариства).

Весна і початок літа 1937 р. пройшли для професора досить добре. В серпні місяці професор вирішив виїхати для підкріплення свого здоров'я до Йоахімсталя, де завжди дбайливо опікувалася ним його небога лікарка д-р. Ярослава Коважова. Перед своїм від'їздом до Йоахімсталя професор завітав до мене попрощатися. Виглядав він тоді цілком добре, але нова хвороба, — як пізніше з'ясувалося, рак шлунку, — потайки підточувала міцний організм професора, і в половині серпня у професора в Йоахімсталі стався новий вибух крові настільки сильний, що довелося хворого професора спішно відвезти до Праги. Від того часу здоров'я його все гіршало і гіршало. Професор вже не міг виїздити на засідання Управи Товариства «Музей Визвольної Боротьби України», що відбувалися в помешканні Музею (від квартири професора до Музею треба витратити на їзду трамваєм не менше 40 хвилин), а тому професор призначав засідання Управи для вирішення особливо важливих справ у себе вдома. Однак професор не переставав цікавитися всіма справами Товариства та завзято

*) «Те сальват» — так зветься сумішка зілля, настій з якої вживається при печінкових хворобах.

напосідав на нас, членів президії, щоб прискіпити справу з купівлею дому для Музею. Останнє засідання Управи в присутності професора в його помешканні відбулося 16 грудня 1937 року, але й потім він підписував усі папери у важливіших справах Товариства. Між иншим, підписуючи 16 березня 1938 року купчий акт на придбання дому для Музею, професор перехрестився і промовив: «Нині отпускаєши раба Твойого...»

Професор, слабкий тлом, по давньому визначався світлим розумом і бадьорим духом. Він не покидав підчас своєї затяжної хвороби цікавитися науковими, політичними і громадськими справами, слідкувати за новинами в ділянці своєї спеціальности і взагалі українознавства, що-дня читав українські і чеські часописи, що-разу слухав новини, що їх подавало празьке радіо, розпитував своїх відвідувачів про те, що робиться в світі, ділився з ними своїми думками в різних справах і навіть відкликався на важливіші події в українськiм житті.

Як частий відвідувач професора, я мав нагоду бути в курсі тих духових інтересів, якими він жив в останніх роках свого життя. Так, професор не залишав своїх студій над «Кобзарем» Т. Шевченка і навіть в останніх місяцях свого життя носився з думкою опрацювати дві теми — «Царі» і «слава» — на основі того матеріялу, що його дає Шевченків «Кобзар». Професор не раз згадував тако-ж і про те, що він майже до кінця довів свою останню синтетичну працю про українську мову — «Родовід української мови» на замовлення Українського Наукового Інституту у Вашаві, і тільки чекав приїзду до Праги свого учня д-ра К. Чеховича, щоб разом з ним переглянути де-які розділи праці. В останній час професор захопився справою організації Могилянсько-Мазепинської Академії Наук і не раз висловлював жаль, що справа ця не повстала бодай п'ять років тому, коли він був ще в силах поставити її на належну височінь. А як він щиро тішився появою чи то нового мовознавчого журналу «Слово», за редакцією згаданого тут д-ра К. Чеховича, чи то третього тому «Волині» Уласа Самчука, чи то де-яких праць українських публіцистів молодого покоління. І, навпаки, як болісно переживав він усі ті події, що відбувалися в останні часи його життя в сов. Україні, Галичині, Буковині, Холмщині, Закарпатті.

Кожна смерть, кожний ювілей визначного українського діяча викликали у професора жмут слогадів, якими він принагідно ділився зо мною. Так, він надзвичайно болісно відчув смерть о. Тита Войнаровського: професор щиро признався, що, прочитавши вістку про смерть о. Т. Войнаровського, розплакався гиркими слізьми. Не менше засмутила його телеграма про смерть генерала М. Тарнавського, що її дістав професор саме тоді, коли лежав у санаторії. Не маючи можливости власноручно скласти кондоленцію, професор просив мене переслати через п. сенатора О. Луцького співчуття родині генерала та поділився зі мною сло-

гадами про те, як професор в ролі голови Боевої Управи Українських Січових Стрільців їздив до австрійської військової влади клопотатися про призначення покійного М. Тарнавського комендантом Українських Січових Стрільців та з якою радістю Січові Стрільці прийняли те призначення.

Ювілей проф. О. Колесси (на тому ювілею проф. С. Смаль-Стоцький виступив з великою чулою промовою), д-ра Л. Когути і інших українських діячів викликали у професора спогади про життя і діяльність ювілярів. І тут, в своїх спогадах, професор часто переносився думками до тої доби, коли йому приходилося прокладати нові шляхи на полі української науки, політики, економіки і т.ин. та безневинно зазнавати нарікання і прикрости зі сторони свідомих і несвідомих ворогів. Так, з нагоди ювілею д-ра Л. Когути професор розповів, яких тільки прикростей не зазнав як сам ювіляр, так і професор лише за те, що ширили на Буковині селянські каси! Про це професор згадав тако-ж у своєму листі до ювілята з дня 2 лютого 1938 р. (професор саме тоді лежав хворий у ліжку і міг лише підписати лист, писаний під його диктат. Лист той згодом вмістив чернівський «Час»).

Проте професор не був злопам'ятний: він легко прощав тих, хто зробив кривду йому особисто, але не міг простити тих, хто шкодив українській справі, хто свідомо руйнував ту чи іншу установу всенационального значіння.

Нерідко в своїх спогадах професор поруч з сумними епізодами наводив комічні, при згадці яких від душі сам сміявся. Так, оповідаючи про свою сумісну з д-ром Л. Когутом діяльність на Буковині, професор пригадав такий епізод: якось їхали вони разом закладати райфайзенку в одному селі. Їхали вони простим возом, що його ледве тягла селянська шкапа. Настрій обох подорожніх був досить похмурий. Професор запитав візника, як він прозивається. — «Куриця», — відповів той. — «А чи знаєш, діду, що ви везете Когути?», — запитав його професор. І тоді всі троє — подорожні і візник — довго від душі сміялися. І, згадуючи той епізод, професор залявся ширим сміхом.

Розповідаючи в своїх спогадах про минулі події та даючи оцінку тогочасних діячів, професор завжди підкреслював, що йому йде головне про щ и р у п р а в д у. І треба сказати, що, характеризуючи де-яких українських учених, письменників і політично-громадських діячів, професор умів у двох-трьох словах подати свій остаточний висновок, що справді набирає характер надзвичайно влучного і, так мовити, нероздучного епітета саме в приложенню до дотичної особи... Взагалі треба пошкодувати, що професор не мав можливості зафіксувати своїх спогадів починаючи від своїх гімназійальних років, а встиг обдарити нас чудовими спогадами лише про дитячі роки свого життя див. його спомини. — «Немолів». Львів 1933 р).

30 липня ц. р. на передодні свого виїзду з Праги на двотижневий відпочинок, відвідав я професора. Прощаючися з ним, я й на думці не мав, що це останнє наше побачення. 4 серпня дістав я від пані А. Немцової листівку, в якій повідомляла, що професор знов два дні кидав з себе, так що відчуває себе досить ослабленим. І все-ж професор тремтячою рукою дописав у тій листівці привіт з побажанням всього найкращого. Ті короткі шість рядків були останнім рукописом професора.

В ночі з 7 на 8 серпня професор, — так повідомляла мене другою листівкою А. Немцова, — переніс новий вибух крові, і 8 серпня перевезли його до санаторії.

Повернувшись до Праги, я двічі приходив до санаторії відвідати хворого професора, але бачитися з ним мені не пощастило: професор обидва рази спав напівпритомний. Біля хворого невідступно перебували його син — проф. Роман Смаль-Стоцький та пані Є. Немцова.

Смерть професора настала 17 серпня о 3 год. 15 хв. дня.

Незадовго перед смертю професор назвав своєму синові поіменно тих близьких осіб, з якими він прощається та в своїй останній волі заповів, щоб на похороні його не було ні вінків, ні промов.

Так на віки відійшов від нас славний український учений, визначний політично-громадський діяч, великий український патріот та високо шляхетна людина.

Ст. Сірополко

ДОЛЯ НАШИХ УСТАНОВ І ЛЮДЕЙ У ПРАЗІ

(Лист із Женеви)

Тривожні дні, які переживала Європа, порозуміння по-між великими державами, яке дозволило уникнути війни, і ті тяжкі зміни що-до обсягу й самого складу Чехословацької республіки, яка мусіла поступитися своїм сусідам значними територіями, по-за тими питаннями високої принципіальної ваги, що ті події поставили на порядок денний і що глибоко зачепили українські інтереси в ширшому — загально-національному й вижчому — підкарпатському масштабі, — торкнулися ще нас і з іншого погляду — культурного, гуманітарного.

В Чехії бо, яка не лише дала була свого часу гостинний притулок богагом тисячам української еміграції, але й допомогла створенню низки високих шкіл, що з них вийшли численні кадри нової інтелігенції, культурних робітників і фахівців, збилися й розвинули діяльність на полі освіти й науки визначні наші інтелектуальні сили. Доля тих наших наукових установ, товариств, доля тих наших людей, що їх врацею не тільки вони трималися, але й досягли значного ступеню розвитку, гідно представляючи перед широким світом українську культуру, доля тих людей, що заслужилися перед всією Україною, старих діячів і їх молодших товаришів

що по-між ними кожен з нас має близьких ідейно чи приятелів особистих, од самого початку конфлікту й протягом його перебігу, непокоїла й хвилювала кожного українця, де б він не перебував. Брак звісток з Праги, од наших людей, непокій за їх майбутнє не покидав і не покидає нас.

І коли справді зміни у зовнішньому й внутрішньому становищі Чехословаччини ставили на далі питання про те, як буде з тією допомогою акцією — культурною й гуманітарною, за яку належить чехам подяка не од самої лише еміграції, то та величезна хвиля біженців — чехів і словаків з земель, уступлених Німеччині, Польщі й Угорщині, яка поняла країну, необхідність негайної допомоги своїм прискорила й загострила вже тепер становище українців-емігрантів.

В «Журналь де Женев», в числі з 12. X знаходимо кореспонденцію з Праги—«Питання збігців у Чехословаччині», яка подає де-які відомості, що близько торкаються й українців.

Оповівши про повідь втікачів, про ту поміч, яку силується їм дати чешський Червоний Хрест разом з «Чешським Серцем», давньою гуманітарною установою, про її невивистачальність, одмітивши ініціативу закордонну зорганізувати потрібну допомогу шляхом міжнароднім, автор зазначає:

«Останнє тим потрібніше, що по-за втікачами національності чехословацької країна дає притулок і задовольняє потреби біженцям чужеземним, яким уряд не зможе більше допомагати».

Згадавши про втікачів з Німеччини, кореспондент далі пише: «З другого боку, уряд і Червоний Хрест чехо-словацькі бачуть себе примушеними, з огляду на нову одповідальність, яка на них спадає, п р и п и н и т и п о м і ч , яку вони з початку республіки уділяли численним емігрантам росіянам і українцям, що залишили совітську Росію через большевизм і осілися в Чехословаччині. Ця благородна допомога складалася особливо з фінансування шкіл, колегій і університетів, де побірала науку мовою російською й українською молодь тих еміграцій. З закликом на користь їхню вже вдалися до Офісу Нансена».

Коли ця звістка женеvської газети, звичайно добре інформованої й вельми обережної, ствердиться, не лише українська еміграція по всіх країнах, але й населення українське, що живе на своїй землі в різних державах, матимуть перед собою надзвичайно важне з погляду загально-національного й трудне до вирішення завдання: як зберегти наші культурні огнища, яким загрожує загибель, і як стати в допомозі землякам в критичному становищі та як врятувати тих цінних робітників для дальшої праці на користь всьому народові.

С. Ч.

Н А Т Е П Е Р І Ш Н І Т Е М И

Події йдуть швидким темпом, швидким, але читким. Значать бо вони зміни кордонів в Центральній Європі, і значать без війни.

Німецькі війська, в силу Мюнхенської угоди, поступово зайняли ті зони, що їх призяно за німецькі. Польща зайняла Тешинську округу, Угорщина на першій нараді чесько-угорській отримала кілька місцевостей, призналах за Угорщиною.

Одначе хірургічні операції, пророблені над давньою Чехословаччиною, викликають комплікації, як то і належить: підвищену температуру, гарячку, місцеві запалення та таке инше і сталося воно із-за території Закарпатської України. Угорщина виявила це-аби який апетит присіднати

цю частку сусідньої Чехословацької держави до себе. Польща підтримала домагання Угощини, а Італія впрост підбадьорувала стремління Угорщини. Мотивувалися ці угорські домагання не стільки етнічними міркуваннями, скільки політичними: мовляв, належить їй мати спільний кордон з Польщею для евентуальної оборони проти большевицької небезпеки. Розуміється, що такий спільний з Польщею кордон міг бути направлений не тільки проти Москви, але й стати на перешкоді посуненням Берліна до Чорного моря. Італійська преса, що домагалася звичайного приєднання Закарпаття до Угорщини стала далі радити домогатися плебісциту. На перешкоді цьому планові, що хотів Закарпатську Україну з надій на визволення звести в нове поневолення, стала Германія і Югославія, що в свою чергу косим оком дивиться на збільшення територіяльне своєї сусідки Угорщини. Не дивлючися на те, що Угорщина змобілізувала п'ять річників своєї армії, а на Закарпатті одбулися нечисельні розрухи, викликані, як подають французькі газети, угорськими агітаторами й терористами, — одначе зірвані чесько-угорські переговори мають відновитися знову, і як видається з боку угорського претензії гублять свою запальність.

Що-ж робиться на цьому клаптику української землі за який здійнялася оця вся буча? Судячи по нашій українській пресі, а тако-ж і по чужеземній, там починається процес творчий. По катастрофі державної структури давньої Чехословаччини — почалася перебудова її, і то на нових підвалинах. Як відомо з газет, 8-го жовтня прем'єр-міністр чехословацький ген. Сирови виголосив велику промову, в якій поставив певні напрямні майбутньої структури нової цієї держави. А додаткові відомості чужеземної преси доповнюють цю промову і виглядає сьогодні проєкт конституції нової держави так. Держава складатиметься з трьох союзних держав: 1) Чехії (Богемії, Моравії і решток Силезії). 2) Словакії й 3) Закарпатської України. Кожна з цих держав матиме свій уряд і парламент. Держава матиме базою принципи швейцарської конфедерації. Над цими державами існуватиме центральний уряд, що займатиметься загальною цілістю держави й концентруватиме головним чином три спільні для трьох союзних держав міністерства: міністерство закордонних справ, міністерство війни та міністерство фінансів. Решта міністерств знаходитиметься в руках міністрів кожної країни. Так само існуватиме і центральний парламент, що складатиметься з делегацій трьох парламентів: чеського, словацького й карпато-українського. Президентство в новій державі належатиме голові союзного центрального уряду, як то є в Сполучених Державах Північної Америки. Такі головні ніби лінії проєктованої конституції.

На практиці, по газетах, виглядає поки-що становище так. На Карпатській Україні вже існує місцевий парламент: Перша Українська Народня Центральна Рада. Існує вже і уряд, який, як подає «Le Temps» з 14. 10. 1938 р., вже прибув до Ужгорода авіоном з Праги. Зустрінуто його було чисельним народом надзвичайно урочисто. Та-ж газета з 18. 10. 1938 р. подає, що автономний карпато-український уряд в суботу 15 жовтня вже одбув першу раду міністрів. Державні секретарі Августин Волошин та Іван Пещак склали присягу на руки голови ради міністрів Андрія Бродія. Остаточні функції розподілено було в такий спосіб:

Голова ради міністрів і освіта Андрій Бродій.
Внутрішні справи — Едмунд Бачинський.
Комунікації — Юлій Ревай.

Інші міністерства доручено членам уряду, які не мають титулів міністра, а саме:

економія — Стефан Фендик, повноважний міністр,
здоров'я і гігієна — Августин Волошин, державний секретарь,
юстиція — Іван Пещак, державний секретарь.

Вирішено було так само, що «Державний Вістник» карпато-українського уряду буде виходити російською (?) мовою з перекладом на українську мову. Всі офіційні надписи будуть цими двома мовами.

Таким чином, ніби нова конституція вже входить в силу і в практику. Лише є тут, в розумінні українському і пененості. Українська преса подає, що із знаних українських діячів в уряді є о. Августин Волошин і посол Юлій Ревай, в той час, як голова ради міністрів Андрій Бродій є на чолі русофільської тенденції.

Очевидно місцевому українському населенню, що виявило за останні часи стільки енергії в боротьбі за свої права, цю боротьбу за українську фізіономію Закарпатської України доведеться продовжувати подвсними силами, щоб назавжди викоринити те штучне русофільство, яке за допомогою чинників давньої Чехословаччини хотіло пустити коріння в нашу землю.

Але які б не були внутрішні труднощі українському народсві на Закарпатті, сповнення бажань своїх воно на практиці дістало. Лишається лише скористати з усіх можливостей, які нові умови йому предклали.

Це тим часом усе, що на ті часи, коли писано ці рядки, впливає із відомостей про тамтешній стан.

Слід лише побажати, щоб сі українці всіляко допомогли Карпатській Україні, як у внутрішній організації й консолідації, як і у сповненні тої місії, що на неї спадає сьогодні у загально-українській справі.

Що-ж до Європи, то, як то завжди буває, по святах почалися будні. І в різних країнах по різному.

У Франції і у Англії — опозиція урядова ожила й критикує досягнення Мюнхенської угоди. Ультра-демократичні групи впрост говорять, що мир обійшовся задорого, що цим дано оправдання німецькому посиленню і т. д. Але на загал, настрої перемінилися. Нова нормалізація стосунків поволі налагоджується, не дивлячися на всі старання «темних сил», що їх очолює Москва, перешкодити тому. З національної Іспанії виїжджають італійські добровольці (вже їх виїхало більше, як десять тисяч), Італія вже те-ж призначає посла до Парижу, поговорюють про мирне залагодження колоніяльних справ, причому Бельгія, Португалія й Нідерланди серйозно затурбувалися про те, щоб це залагодження не торкнулося їхніх колоніяльних володінь. А очевидно такі проекти вже є.

Німеччина посилює свою активність на Балкані, і там одбув подорож міністр економії д-р Функ.

Одна лише держава зосталася у мряці — це совіти. У цілій справі Закарпаття вони не забрали слова і взагалі вже не чути їх в Європі. Одначе не обійшлося і без анекдота, в якому заграли першу роль совіти. Лорд Уінтертон, канцлер герцогства Лянкастерну, виголосив 10 жовтня в Шоргемі промову, в якій, торкаючися недавньої міжнародньої кризи, заявив, що «Росія не пообіцяла жадної військової підмоги і обмежилася лише зробленням зовсім неясних обіцянок, бо вона є слабою млітарно». Товариш Майський, що сидить у Лондоні, склав протеста перед лордом Галіфаксом, міністром закордонних справ, проти такої оцінки сили його держави, але лорд Уінтертон в середу 12 жовтня в другій своїй промові в Горшемі підкреслив правдивість своїх тверджень про ілюзорну могутність совітів і додав:

«Це твердження є «строго точно», не входячи яні в критику чи в пояснення відпошення Росії. Воно базується просто на фактах.

Жадної формальної обіцянки з боку Росії дати військову допомогу не було зроблено з двох причин:

1. Росія не могла післати свою армію на пеміч Чехословаччині, бо треба було цій армії перейти через Польщу.

2. Той факт, що совітський уряд вирішив необхідним розстріляти чи ув'язнити стільки російських генералів, принаймні на цей час значно зменшив боєздатність російської армії.»

Так врешті розвіється в Європі легенда про десятимілійонову совітську армію з надзвичайними парашютистами мосьє Ворошілова!

Треба подати, що поруч із розвіянням легенди про могутність совітів підуть в парі процеси взагалі розвінчання цього «фраю». До чого симптоми вже є: цілим світом оббігли звістки про нові криваві заворушення на Україні, про нові змови, про спротив населення нашого що-до хлібозаготівель і т. д. А разом з тим уміщення різних звісток про українські справи, а зокрема уміщення поданих головного Уряду УНР меморандумів до великих держав.

Видається так, що події, йдучи твердою ходою, теркнуться і справи повстання Української Держави над Дніпром. І то можливо в скорому часі.

Борнетенко

З П Р Е С И

Італійська газета «Il Tevere» з 10-11 жовтня с. р. подає велику статтю п. Ляуро Майнарді, відомого знавця української справи, директора римського Історичного Музею Сепаратистичних, Іредентистських та Ревізіоністичних Рухів, під заголовком: «Від панславизму до автономії — питання Карпатської Русі на першому плані». В цій статті п. Майнарді подав огляд Карпатської України, її становище, оповів про боротьбу її за часів Чехословаччини за свою емансипацію та сучасні її перипетії. Всюди вживає п. Майнарді термін: «Карпатська Україна».

В цій статті наведено повний текст телеграми п. В. Прокоповича, од імени легального уряду України висланої Чотирьом, а тако-ж подає цитати з приводу закарпатських справ, взяті з останніх чисел «Тризуба».

Автор зазначає, що невирішення цього питання може уявляти з себе

нову загрозу миру для Східньої Європи».

Спиняючися на різних можливостях вирішення проблеми Закарпатської України, п. Майнарді зауважує, що необхідним є

затримання й пошановання національної, культурної, мовної і етнічної автономії русинів, вважаючи їх за інтегральну частину великої Української Нації, яка стогне зараз під московським чоботом. Тільки тим способом може бути забезпечено щире співпра-

цю русинів з життям тої країни, в склад якої вони входять; тільки тим способом Карпатська Русь зможе сповнити свою історичну місію, яка полягає в тому, щоб стати духовним «П'ємонтом» України, що її називають сьогодні совітською».

* * *

Про останні заколоти (у вересні місяці 1938 р.), як тако-ж і про загрозливий стан на Україні — чужа преса подає дуже багато. Зокрема великі статті з приводу цього вмістили німецькі, французькі, швейцарські газети.

Французька газета «L'Echo de la Loire» (Нант) з 22. 9. 1938 подає про становище на Україні під заголовком: «Населення совітської України одмовляється давати хліб Москві» і подає детальний перебіг заколотів, що мали місце в Чернігівській, Вінницькій, Бершадській, Кременчуцькій округах та наводить, що совнарком України сконстатував, що

«майже у всіх колхозах селяне заховали збіжжя»

Навівши звістку про репресивні міри з боку совітської влади, газета додає:

«Український селянин не змінився, не дивлячися, що на протязі 20 років намагалися зробити з нього слухняного горожанина совітської держави. Ціною свого життя оберігає він збіжжя, зароблене своїм трудом. І він його оберігає тим упертіше, що це власне зненавиджена Москва хоче це збіжжя йому одібрати».

«Deutsche Allgemeine Zeitung» (Берлін) з 29. 9. 1938 р. детально те-ж подає про ці розрухи і аналізує їх причини.

* * *

«Социалистический Вестник» з 15. 9. 1938 р. ч. 17 пише про «чистку» в складі правлячих органів на Україні і зазначає, що в офіційному бюлетені Верховної Ради ССРСР опубліковані прізвища всіх осіб, обраних до органів, а серед цих прізвищ бракує багатьох обраних, які, на думку журналу,

«закінчили свою кар'єру і зараз знаходяться в совітських тюрмах».

Журнал подає точні імення цих людей:

«Українська Республіка вибрала до Верховної Ради ССРСР голову ВЦК'у Петровського, три заступники голів совнаркому: Маршака, Сухомлина і Тягнибіду та народнього комісара Леплевського. Ані одне з цих прізвищ не фігурує у списках президії сучасної Верховної Ради України або її совнаркому».

Нема нічого дивного, що ці люди пішли, певно, тими шляхами без в ороття назад, якими пішли Скрипник, Любченко, Бондаренко.

* * *

З преси виразно ворожої мусимо одмітити статтю п. Мішеля Гореля в «Paris-Midi» з 18. 10. 38, в якій автор справу самостійности української зводить до давньої і заяложеної версії про «німецьку інтригу», додавши ще, правда, несмачні епітети

як до України, так і до особи Пана Головного Отамана С. Петлюри.

Так само у «La Wallonie» (Л'єж) з 29. 9. 38 р. якийсь п. Жан Мартіньї написав велику статтю про Україну, де так само висовує на світ Божий цю «німецьку інтригу» і намагається дискредитувати ідею України в спосіб дуже примітивний і дуже наївний. Давши «убійчі» характеристики полк. Коновальця, генерала Скоропадського, «гетьмана» Петлюри, «продавця орденів» фон Остряниці, Олександра Севрюка, УНДО в Галичині, ген. Зелінського, автор показав дивовижне незнання модерної української історії і сучасних українських справ.

Ціль статті ясна, але тої цілі автор не досягне. Занадто серйозна є сьогодні справа української державности, щоб її можна було «збагателізувати».

Єсть на кінці забавна приписка у дужках

«Передрук застережено за «La Wallonie and Lutetia Press».

На нашу думку, такої приписки можна було й не давати, бо певно, що жадний серйозний пресовий орган не візьметься передрукувати отаку «беліберду» п. Жана Мартіньї.

Але не можна не побажати п. Ж. Мартіньї, щоб він, перед тим, як писати про щось, постарався про вивчення вибраної теми. А то-ж скандал і для нього, і для тої газети, де він свої «твори» друкує.

* * *

«Match» — новий паризький «тижневик світової актуальности» — в числі з 13. 10. 38 містить багато жидівського матеріялу і серед численних фотографій про жидів помістив фотографії жидівських погромів. Під однією знаходимо такий підпис:

«В 1919 році підчас горожанської війни, що ділила Росію, коли білі билися з червоними, багато жидів було забито. Армія генерала Петлюри була особливо жорстока. Пізніше Петлюра був забитий в Парижі в одному кафе бульвара Сен-Мішель жидівським студентом, що хотів помститися за своїх братів по крові. Паризькі журі його оправдали. На горі видно групу жертв другого погрому в Дітомирі (?) в березні 1919 р»...

От як паризький тижневик «світової актуальности» пише «історію». Не говорячи взагалі про питання «погромів» на Україні, а зокрема в «Дітомирі» та про «жорстокість армії ген. Петлюри», — вкажемо, що соромно паризькому журналові не знати навіть того, де саме Симона Петлюру було вбито. До цього можемо додати, що Шварцбарт ніколи й ніяким «студентом» не був: цей московський агент вищі студії проходив не в університеті, а у карній в'язниці за звичайну крадіж у Відні.

Цілком ясно, що й тут є своя ціль: вплинути на опінію, щоб викликати неприхильне відношення до України.

Можна сказати, як п. Мішелеві Горелєві з «Paris-Midi», так і редакції «Match'у»: не допоможе! Навіть при всіх їх «талантах».

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

— З життя Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції. 12 жовтня 1938 року Т-во б. Вояків було запрошене на урочистість відкриття пам'ятника бельгійському королеві Альбертові I в Парижі. На цю урочистість прибув король Леопольд III разом з матір'ю своєю, вдовою Єлисаветою та братом, одруженим з принцесою П'смонтською. Урочистість випала добре, тим більше, що погожий день сприяв доброму перебігові церемонії. Прапор Т-ва, що його тримав п. О. Корбелецький, разом з іншими чужинцями прапорами віддав шану пам'яті покійного Короля-Солдата, а потім продефілював перед трибуною, де були високі гості та найвищі достойники Франції.

— Свято Покрови в Парижі. В неділю, 16 жовтня с.р., в Парижі філія Т-ва обходила урочисте свято Покрови. З ранку в Православній Українській Церкві, в присутності численних прихожан, відбулася урочиста служба Божа та молебен. Слово своє присвятив протоієрей Іл. Бриндзан цьому святові, вказавши на значіння свята, особливо як традиції Українського Війська. Співав церковний хор під орудою п. К. Миколайчука, причому виконано було вперше херувимську нової композиції нашого відомого композитора п. Ю. Пономаренка. Під час молебна навколо аналою стояли прапори: бойовий прапор 3-ої Залізної дивізії, значок Командира її, прапор Т-ва б. Вояків у Франції та прапор Генеральної Ради Союзу Емігрантів, що своєю присутністю склав пошану військовому святу українському.

По службі Божій в українському ресторані відбувся спільний обід членів Т-ва з родинами, а о 4 год. в помешканні Т-ва урочисті збори філії. На цих численних зборах уповноважений Т-ва і керівник філії ген.-штабу сотн. В. Солонар, привітавши присутніх із святом, зробив довший доклад про сучасне становище і одзначив актуалізацію української проблеми, що диктує всім українцям дуже велику уважність і серйозне ставлення до своїх обов'язків і до своєї організації. По ньому короткий доклад про становище на Закарпатті подав генеральний секретарь Т-ва п. М. Ковальський, а далі з нагоди подій взяли слово п. п. підполк. Мельник, сотн. Половик та гість з Шалету пор. Шаповал, член Контрольної Комісії Т-ва. Збори пройшли у надзвичайно дружньому настрої. Закінчені вони були артистичною частиною, а саме сольними співами сотн. Солонаря та дуєтом сотн. Солонаря і С. Топольського.

Назагал свято пройшло надзвичайно успішно.

У Польщі

— В Союзі Українок-Емігранток у Варшаві. Жовтень с.р. приніс початок нового сезону для рухливого життя української колонії в Варшаві. Сезон, як і минулого року, відкрив Союз Українок-Емігранток у Польщі ширшими сходами членів і гостей, які відбулися 5 жовтня с.р. На цих досить людних сходах Союзу були продискутовані різні актуальні питання української сучасності.

— В Корпорації «Запоріжжа» у Варшаві 9-го жовтня с.р. відбулися інавгураційні сходи, присвячені прийняттю нових членів корпорації.

— В Українському Мистецькому Гуртку «Спокій» у Варшаві відбулися 16 жовтня с. р. реферативні сходи членів і прихильників Гуртка, на яких член Гуртка п. Андрусів виголосив інформаційну доповідь про працю гуртка. В цій доповіді він не лише торкнувся дотеперішніх досягнень в праці Гуртка, але й накреслив план діяльності на найближчий час. В цих останніх на перше місце висовується стремління до всебічного поглиблення студій над українським мистецтвом.

— В Економічному Семінарі при Українському Науковому Інституті в Варшаві 14 жовтня с. р. відбулися дві інформаційних доповіді про останню (другу) сесію Верховної Ради СРСР.

В доповіді інж. Є. Гловінського широке освітлення знайшов затверджений на згаданій сесії бюджет СРСР на 1938 рік і новий закон про податок на коней в одноосібних господарствах.

Темою доповіді Г. Лазаревського були: нове совітське судівництво і питання всесоюзної сільськогосподарської вистави, відкриття якої перенесено на 1939 рік.

В Чехословаччині

— Виклади в Празі проф. Д. Дорошенка й проф. О. Лотоцького Повертаючися з літньої подорожі й зупинившись в Празі на кілька днів, проф. О. Лотоцький і проф. Д. Дорошенко зробили тут два виклади. Проф. Лотоцький, на запрошення Укр. Респ.-Демокр. Клубу, зробив виклад на тему «Наші перспективи», а проф. Дорошенко, на запрошення Укр. Жіночого Союзу, — на тему «Вражіння з подорожі до Канади».

Обидва виклади, такі багаті змістом і гарні формою, пройшли з великим успіхом і були цікавою подією в українському емігрантському житті в Празі.

Пересторога

Останнім часом у всіх майже українських організаціях Парижа звертався за поміччу висланий ніби з Бельгії емігрант Страшовський Захар (Strachovski Zakhar), який до Парижа приїхав із Женевы. Пому, як бувшом українському воякові, дано було пристановище одним із наших емігрантів, у якого він кілька днів згодом украв убрань і ріжних дрібних предметів на суму кількох тисяч франків і зник у вівторок, 18 цього жовтня.

Страшовський Захар посідає посвідку, писану французькою мовою, й видану Спілкою б. Українських Вояків у Бельгії, яка свідчить, що Страшовський є бунчужним Української Армії. Крім того має він листа, надісланого йому представником Офісу Нансена у Франції, в якому листі Страшовського повідомляється про те, що Офіс Нансена підняв клопотання перед міністерством внутрішніх справ Франції про видачу йому карти д'ідантіте, тоб-то права на побут у Франції.

Де-які відомості вказують на те, що Страшовський збірався виїхати до Оден-ле-Тішу у Франції, до Ешу в Люксембурзі, навіть до Південної Америки.

Всі українські організації по всіх країнах остерегаються перед можливими новими каригідними вчинками Страшовського. Росту він приблизно 1 м. 80 см., чорнявий, обличча і ніс неправильної форми, на носі трохи рослинности, на правій руці бракує йому великого пальця, на лівій нозі гуля пробивається на місці великого пальця більше, ніж на правій нозі, вдачі повільної, літ приблизно 45, ніби з Гайсинського повіту.

Т р и з у б

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований р. 1925 Симоном Петлюрою, виходить в 1938 році по-старому з доповненим складом співробітників, новими видатними літературними силами.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1938 РІК

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 10 фр.

	1 рік	½ року	3 місяці	1 міс.	Окр. чис.
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА	100 к. ч.	50 к. ч.	25 к. ч.	13 к. ч.	3,5 к. ч.
ПОЛЬЩА	22 зол.	11 зол.	5,5 зол.	2 зол.	0,60 зол.
РУМУНІЯ ..	550 леїв	300 леїв	150 леїв	50 леїв	25 леїв
НІМЕЧЧИНА ..	13 мар.	6,5 мар.	3,5 мар.	2,5 мар.	0,75 мар.
СПОЛ. ШТАТИ П. А	3,5 дол.	2 дол.	1,5 дол.	0,75 дол.	0,15 дол.
КАНАДА	3,5 дол.	2 дол.	1,5 дол.	0,75 дол.	0,15 дол.
БЕЛЬГІЯ .	25 бельг.	13 бельг.	7 бельг.	2,25 бельг.	0,75 б.
БОЛГАРІЯ ..	250 лев	150 лев	60 лев	25 лев	6,50 лев
ЮГОСЛАВІЯ	140 дин.	70 дин.	35 дин.	12 дин.	3 дин.

В Парижі набувати в книгарні «Maison du Livre», 9, rue de l'Éperon, Paris 6.

НЕЗАБАРОМ ВИЙДЕ З ДРУКУ НОВА КНИЖКА
ВИДАННЯ УКРАїнської БІБЛІОТЕКИ ІМ. С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

ПЕТРО ЗЛЕНКО

СИМОН ПЕТЛЮРА

МАТЕРІЯЛИ ДЛЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА

Ціна 50 амер. центів. Замовляти в Бібліотеці
Bibliothèque Simon Petlura, 41, rue de La Tour d'Auvergne.
Paris 9, France.

Редакція і адміністрація : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
Для переказів у Франції : «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет Адміністратор Іл. Косенко

Le Gérant : M-me Perdrizet

Imprimerie L. BERESNIAK. (12, Rue Lagrange Paris (5))